

Мирјана М. Стакић*

Универзитет у Крагујевцу, Педагошки факултет, Ужице

ДЕТЕ И САН У НАРОДНИМ УСПАВАНКАМА**

Апстракт: Сан је у функцији развоја и раста детета, зато се многи родитељи труде да децу уведу у сан помоћу успаванки. У раду се испитује каква осећања, жеље, благослове и очекивања од детета садрже успаванке које припадају различитим народима и каква гледишта на сан и успављивање детета постоје у њима. Корпус грађе сачињава 120 успаванки које су објављене у књизи Милутина Ђуричковића „Звезде сна: успаванке народа света” (2021). У истраживању су примењене техника анализе садржаја и дескриптивна метода, а добијени резултати показују да се у успаванкама благослови и жеље тичу здравља, среће и дуговечности детета. Везују се за сан, постоји и његово оживљавање, што сведочи о томе да су успаванке имале магијску функцију. Очекивања од детета показују да се оно усмеравало ка томе да испуни очекивања породице и друштвене заједнице. Анализа гледишта на сан и успављивање детета показује да се истичу квалитет сна, помагачи који уводе дете у сан и улога породице, првенствено мајке у стварању оптималних услова за сан и уклањању ометача који га ремете. Анализиране успаванке садрже и модел васпитања детета који се примењивао – подстицање на пожељно понашање (спавање) даривањем (наградом) и кажњавање за непожељно понашање плашењем као обликом реактивног дисциплиновања. Анализа показује да у народним успаванкама које припадају различитим народима постоје бројни заједнички елементи, да су успаванке, поред основне, имале и друге функције и имплицира потребу додатних истраживања.

Кључне речи: успаванка, дете, добробит детета, васпитна функција успаванки, сан.

* mirjanastakić073@gmail.com

** Рад је настао у оквиру пројектних активности које подржава Министарство науке, технолошког развоја и иновација РС, Уговор број 451-03-47/2023-01.

УВОДНО РАЗМАТРАЊЕ

Успаванке су лирске песме намењене деци. Могу бити народне и ауторске, а обе врсте повезује заједничка основна функција – успављивање детета, те Предојевић истиче да је кључан њихов заједнички контекст извођења и разграничава их на основу погледа који је на њега постојао јер су народне успаванке настале током самог извођења и без њега не би постојале, док је код настанка ауторских кључно то што настају „у идеји изведбе која је у пракси упитна” (Predojević, 2013: 205). Када је реч о народним успаванкама, њих су од давнина певале женске особе, углавном мајке, док су успављивале дете. Нагнуте над колевком, оне су изговарале, тј. певале текст успаванке чија семантика осликава жељу не само да дете што пре утоне у миран и безбрижан сан већ и да оно буде здраво, безбедно и срећно. Конди (Kondi) указује на то да се успаванке певају како би се задовољиле потребе које бебе имају (Kondi, 2019). То што се певају, тј. елементи музике, позитивно утичу на дете, јер се музика може сматрати „предлингвистичким језиком” који позитивно делује на људско биће (Whitwell, 1999: 256), па у литератури постоји и дефинисање успаванки као „вокалног музичког дела” које је „посебно креирано да успава дете коришћењем формуле која се понавља” (Baker & Mackinlay, 2006: 147).

Морамо истаћи да савремено доба, „са својим новим технологијама, доноси и нове видове успављивања беба” (Лештарић, 2006: 947). „Живу реч, песму и причу, који су представљали основне видове комуникације у прошлости, у данашње време заменила су савремена средства комуникације” (Костић и Пурић, 2020: 55). Ту пре свега мислимо на аудио-снимке успаванки који су доступни на интернету или се репродукују путем носача звука.¹ Реч је о успаванкама које су широкој популацији доступне у вокално-инструменталном или инструменталном облику. Иако, у овим успаванкама детету не пева мајка или нека друга блиска особа, несумњиво је да и оне имају позитивне ефекте када је реч не само о увођењу детета у сан већ и о његовом здрављу јер и резултати истраживања која се баве испитивањем утицаја успаванки на здравље беба, попут истраживања које је извршено у јединицама интензивне неге за новорођенчад у Сједињеним Америчким Државама, показују да се бебе којима су пуштане успаванке брже опорављају, због чега аутори разматрају импликације за терапијску употребу слушних стимулуса у јединицама за интензивну негу новорођенчади (Standley & Moore, 1995). Поред тога, и

¹ Примена савремене технологије као замене за успављивање детета певањем успаванки није карактеристика само раног периода у коме мајке успављују бебе на овај начин. Резултати истраживања које су спровеле Љиљана Костић и Далиборка Пурић на узорку од 302 васпитача показују „да је скоро три четвртине успаванки” које они примењују у раду „доступно у форми вокално-инструменталних композиција” (Костић и Пурић, 2020: 55).

резултати других истраживања показују позитивне ефекте које успаванке имају на новорођенчад (Cassidy & Standley, 1995).

Мајке као да интуитивно осећају да успаванке доносе добробит за њихово дете, па их певају својим бебама и док их носе у стомаку. Љиљана Костић и Далиборка Пурић се позивају на резултате истраживања који показују да „новорођенчад и деца старости до једне године показују више интересовања, односно њихову пажњу у већој мери изазивају песме без пратње музике” (Костић и Пурић, 2020: 56). Аутори истичу да бебе још док су у материци науче да препознају интонационе обрасце звука и фреквенције језика у својој култури (Whitwell, 1999) и да „емоционалне комуникативне способности и осетљивост новорођенчади указују на то да су имала пренаталну праксу” (Parncutt, 2006: 4). Беба најбоље реагује на глас своје мајке и мајчин говор је „охрабрује” (Güneş, 2010: 33). Тако се успоставља и емоционална веза између мајке и детета, која је важна за развој новорођенчади јер обавештава мајку о емоционалном стању и потребама детета. Повежимо то са старошћу успаванки² и претпоставићемо да су мајке одувек осећале колико је важна емотивна веза која се успоставља између њих и детета посредством речи, звука и мелодије, а звучношћу се нарочито одликују оноματοпеичне и друге речи које се као рефрени понављају у успаванкама које припадају различитим народима света. Неке од таквих речи јесу *нина* и *нана*. Конди указује на то да се оне са етимолошке тачке гледишта могу односити на сумерског бога месеца (*Nanna*) и вавилонску богињу Иштар (*Ninni*), па су у успаванкама речи *нан* и *нин* могле имати магијску функцију јер се њима призивала богиња, што је за циљ имало заштиту детета (Kondi, 2019). То може сведочити и о заједничком пореклу успаванки и да су поред примарне функције, успављивања детета, имале и магијску функцију, јер су биле „засноване на магији речи, на анимистичком и аниматистичком погледу на свет, на равнотежи између сна и несанице” (Пешић и Милошевић-Ђорђевић, 1997: 252). И нека савремена истраживања показују да се у различитим културама разликује оно што мајке певају, када и како певају (Trehub & Gudmundsdottir, 2019). Наведено се поткрепљује тиме да се у друштвима у којима је брига усмерена на преживљавање одојчади, беба држи у наручју, преовлађује физички контакт, а успаванке имају функцију промовисања спокоја и сна (према: Trehub & Gudmundsdottir, 2019) и примерима да се у аграрним друштвима или тамо где је висока смртност беба, успаванке певају са мало или без контакта лицем у лице да би се елиминисала визуелна стимулација (нпр. у турском селу Акџаениш лице детета се покрије танким шалом) (Trehub & Prince, 2010).

² Успаванке се сматрају врло старом лирском врстом јер се претпоставља да „потичу из времена када се веровало у магијску моћ речи” (Милинковић, 2003: 15; 2012: 29), „магију речи и песме” (Петровић, 2001: 21) и претпоставка је „да је једна од првих успаванки настала пре четири миленијума у древном Вавилону” (Ђуричковић, 2021: 5).

Поред тога, успаванке имају образовну и васпитну функцију. Оне доприносе учењу детета јер поспешују његов семантички и говорни развој. Помажу да деца унапреде вештину откривања и препознавања звукова и уочавања слогова и речи (Güneş, 2010: 27). Слушајући успаванке бебе се „упознају са речима које прате ритам” (Ulutaş, 2022: 1430). Успављујући дете мајка најчешће понавља текст исте успаванке. То чини да дете буде контитуирано изложено слушању речи или спојева речи, попут спојева у српским народним успаванкама: *спавај чедо* („Успаванка”), *моје чедо драго* („Нија мајка нејака Јована”), *моје чедо мало* („Буји паји моје чедо мало”) и сл. Изложеност понављањима олакшава учење речи (Ulutaş, 2022), но такво понављање текста једне или неколико успаванки не мора буде последица личне перцепције особе која детету пева успаванку да оно најбоље реагује на конкретну успаванку која му се пева. Резултати истраживања које се бавило испитивањем утицаја успаванки за добробит мајки показују да оне знају и певају мало успаванки, што указује да је кроз генерације дошло до губитка њиховог репертоара (Baker & Mackinlay, 2006: 156). Постоје и другачији резултати истраживања, попут резултата истраживања спроведеног у окружењу, у Републици Хрватској, на узорку од 206 мајки, који показују да 85% испитаница пева својој деци успаванке и да од тог процента 30% њих пева успаванке које се сматрају усменим наслеђем, те аутор истраживања закључује да традиционалне народне успаванке „итекако живе и у савремено доба” (Predojević, 2013: 216). На знатно већем узорку испитаника (692 испитаника од чега 340 родитеља и 352 васпитача) спроведено је 2021. године истраживање у Републици Србији чији резултати показују да је главни разлог због ког већина испитаника (57,4%) не успављује децу традиционалним народним успаванкама „недовољно познавање ових песама” (Илић, Ковач, Павловић Белојица, 2022: 389). Можда је то сужење репертоара успаванки последица тога што се у савременом друштву успаванке посматрају у фокусу њихове примарне функције, која је и практична – успављивање деце и да су их у том погледу заменила друга средства, попут већ претходно поменутих комерцијализованих аудио-снимака. Поред тога, ослабљене су и њихове друге функције, попут магијске, васпитне и образовне, о којима је претходно било речи. Оне су биле уткане у семантичке слојеве успаванке и двоструко усмерене: 1) према детету и 2) према породици.

Када је реч о детету, несумњиво је да је примарна функција успаванки сагласна семантици њиховог наслова, оне служе за увођење детета у сан, али, поред тога, оне представљају и најранији облик социјализације, развоја, васпитања и учења детета. У литератури се указује на то да оне доприносе „језичком, емоционалном, социјалном, физичком и менталном развоју деце” (Güneş, 2010: 27). И Жарко Требјешанин износи став да је наша усмена књижевност „битан чинилац не само говорног развоја детета, већ и његовог целокупног психичког, духовног и културног развоја” (Требјешанин, 2000: 270). Иако је аутор овај став изнео имајући у виду високу естетску и етичку вредност српске

усмене књижевности, он се може уопштити на целокупну усмену књижевност као духовну и културну матрицу која је утицала на учење и васпитање младих нараштаја, те успаванка „као садржај васпитнообразовних активности на предшколском нивоу може бити фактор лингвистичког, когнитивног, социоемоционалног развоја детета” (Marinković, Purić, Kostić, 2022: 157). Када је реч о утицају успаванке на одрасле, „успаванке су један од показатеља културног памћења” (Ulutaş, 2022: 1430), и у литератури се указује на то да мајке „наслеђују” успаванке од друштвене заједнице, а нарочито од породице и тако уче улоге и прихватају вредности и идеале о мајчинству у складу са схватањима групе којој припадају (Strollo & Romano, 2014).³

Из претходно наведеног произилази да све функције успаванки није лако одредити као што то у први мах може изгледати, јер би њихово одређивање морало да садржи и локалне концепте и симболичке асоцијације које би истакле њихове битне карактеристике из интеркултурне перспективе (Kondi, 2019). Такво би истраживање захтевало и спајање стручњака из различитих научних области, и умногome би премашило дозвољени обим једног научног или стручног рада. Због тога ће у наставку у фокусу бити истраживање семантичке реализације основне функције у успаванкама које припадају различитим културама.

МЕТОДОЛОШКИ ПРИСТУП ПРОБЛЕМУ

Уколико успаванке посматрамо као песме чија је примарна функција успављивање детета, сан је у функцији његовог раста и напредовања. Дакле, примарна је љубав и брига о здрављу и добробити детета. Циљ истраживања је да се утврди како се ова функција реализује у успаванкама које припадају различитим културама. Из тако конципираног циља произашли су следећи истраживачки задаци: 1) утврдити каква осећања, жеље, благослове и очекивања од детета садрже успаванке које припадају различитим народима и 2) утврдити каква гледишта на сан и успављивање детета постоје у успаванкама које припадају различитим народима. У истраживању су примењене техника анализе садржаја и дескриптивна метода на корпусу грађе од 120 успаванки које припадају различитим народима света (в. Прилог 1),⁴ а које су објављене у књизи Милутина Ђуричковића „Звездице сна: успаванке народа света” (2021).

³ Резултати истраживања спроведеног у Италији, које је имало за циљ да утврди ефекте певања успаванки на развој идентитета, показују да су оне средство за преношење вредности, идеја, уверења и да доприносе изградњи не само личног већ и друштвеног и културног идентитета (Strollo & Romano, 2014).

⁴ Порекло успаванки је наведено према приређивачу М. Ђуричковићу, који је на основу критеријума припадности народу успаванке разврстао у књизи (в. Ђуричковић, 2021).

ПРИКАЗ РЕЗУЛТАТА ИСТРАЖИВАЊА СА ДИСКУСИЈОМ

Осећања, жеље, благослови и очекивања од детета у успаванкама

Исказивање љубави и нежности према детету карактеристика је готово свих анализираних успаванки. Љубав и нежност се исказују лепим и пробраним речима. Дете се именује деминутивима (*малишан, бебица, детенце, синчић, дечачић* и др.) и метафором (*злато, душа, јагње, стена, голуб, слаткиш* и др.). Користе се и присвојне заменице, најчешће заменица *мој* (*моје дете, моја беба, мој премиле малишан, љубав моја* и сл.) како би се истакла улога мајке и нагласила њена емотивна повезаност са дететом (в. Табела 1). У једном броју анализираних успаванки истиче се и лепота детета, па се оно назива *слаткишем, слатким, летим, лепооким* и слично (в. Табела 2). Тиме се потврђују и наводи ауторки Пурић и Костић поткрепљени примерима из српских народних успаванки да су „специфична језичка обележја” успаванки „чести деминутиви и хипокористике [...] и метафоре [...], присвојна заменица за прво лице и етички датив за прво лице јединине” (Пурић и Костић, 2019: 356).

Табела 1. Исказивање љубави и нежности према детету
у успаванкама⁵

ИСКАЗИВАЊЕ ЉУБАВИ И НЕЖНОСТИ ПРЕМА ДЕТЕТУ		
Успаванка	Земља из које успаванка долази	Стихови
<i>Нина-нина</i>	албанска	„Нина-нина, кћери моја, тебе нана има међу свима” (Ђуричковић, прир., 2021: 9).
<i>Плес у колевци</i>	андорска	„Љуби му лице, љуби му чело, мајчини су пољупци најслађи на свету” (Ђуричковић, прир., 2021: 12)
<i>Спавај, дете моје</i>	боливијска	„Моје дете хоће да га љуљам, да ми спава у наручју и у срцу сније” (Ђуричковић, прир., 2021: 18).

⁵ Будући да је исказивање љубави и нежности према детету заједничка карактеристика највећег броја анализираних успаванки, због великог броја успаванки које су биле предмет анализе и ограниченог обима рада, аутор није био у могућности да представи све примере.

ИСКАЗИВАЊЕ ЉУБАВИ И НЕЖНОСТИ ПРЕМА ДЕТЕТУ		
Успаванка	Земља из које успаванка долази	Стихови
<i>Спавај, душо моја</i>	венецуеланска	„Моја беба жели да је успавам. Жели да буде са својом мајком која га је родила” (Ђуричковић, прир., 2021: 24).
<i>Успаванка</i>	габонска	„Мајке су за малу децу, мала су деца за мајке, да бих те миловала имам срце. О, не одрасти!” (Ђуричковић, прир., 2021: 26).
<i>Успаванка</i>	ганска	„Те друге би те превијале на плахти од девине длаке, али ти си моје. И ја те гојим на старој хасури” (Ђуричковић, прир., 2021: 27).
<i>Успаванка</i>	индијска	„О, дете моје, Дођи на леђа да те носим Кожу миришући” (Ђуричковић, прир., 2021: 37).
<i>Успаванка</i>	киргизска	„Мој премили малишане, мој дробенко драговане, моје јагње, сине мој, танак, звонак глас је твој” (Ђуричковић, прир., 2021: 58).
<i>О, мало</i>	корзиканска	„О, мало, не знаш колико волим те” (Ђуричковић, прир., 2021: 62).
<i>Аруру, моја бебо</i>	кубанска	„Аруру, моја бебо. Аруру, љубави моја. Аруру, делићу срца мога” (Ђуричковић, прир., 2021: 64).
<i>Успаванка</i>	монголска	„Моје драго и вољено дете” (Ђуричковић, прир., 2021: 82).
<i>Девојчице</i>	новозеландска	„Не буди више тужна, постоји љубав за тебе у срцу очевом. Девојчице мала” (Ђуричковић, прир., 2021: 84).
<i>Спавај ми, спавај</i>	пољска	„Еј спавај, спавај, малени соколе” (Ђуричковић, прир., 2021: 89).

ИСКАЗИВАЊЕ ЛЈУБАВИ И НЕЖНОСТИ ПРЕМА ДЕТЕТУ		
Успаванка	Земља из које успаванка долази	Стихови
<i>Делић си душе моје</i>	узбечка	„Делић си душе моје, као диња си мирисан, цветова си пупољак, латица си малена, јагње нахрањено” (Ђуричковић, прир., 2021: 113).
<i>Мали дечак О.</i>	шкотска	„Дечачић, јагње си ти. [...] Дечак јагње, дечак јагње. Дечак јагње, драго моје” (Ђуричковић, прир., 2021: 128).

Табела 2. Истицање лепоте детета у успаванкама

ЛЕПОТА ДЕТЕТА У УСПАВАНКАМА		
Успаванка	Земља из које успаванка долази	Стихови
<i>Нина-нина</i>	албанска	„Међу свима тебе има, тебе има слаткиш међу свима. Нина-нина...” (Ђуричковић, прир., 2021: 9).
<i>Златни сан</i>	велшка	„Спавај, слатка бебо” (Ђуричковић, прир., 2021: 23).
<i>Успаванка</i>	грузијска	„Спавај, малишану мој лепооки, лалај-лалај!” (Ђуричковић, прир., 2021: 30).
<i>Спавај, бебо моја</i>	италијанска	„Спи, лепа моја бебо!” (Ђуричковић, прир., 2021: 43).
<i>Детету уз колевку</i>	јапанска	„Лепота ми твоја душу миљем топи” (Ђуричковић, прир., 2021: 44).
<i>О, мало</i>	корзиканска	„Твоју лепоту, твоје златне огрлице, слатко мало” (Ђуричковић, прир., 2021: 62).
<i>Спавај, немој плакати више</i>	малтешка	„Сада лепа и слатка беба спава у колевци” (Ђуричковић, прир., 2021: 75).
<i>Каква лепа мала рука</i>	чилеанска	„Какву лепу руку имам, како лепо и бело што ми је Бог дао” (Ђуричковић, прир., 2021: 126).

Испољавањем љубави према детету у успаванкама постављају се темељи будуће љубави и толеранције (Güneş, 2010: 29). Запажа се да називање детета *јагњетом* (киргизска, узбечка и шкотска успаванка) и довођење његове лепоте у везу са Богом (чилеанска успаванка) сведочи о заступљености хришћанских мотива у успаванкама. О томе нам сведочи и називање детета *малим Исусом* у кашупској, и у малтешкој успаванци: „Спавај, мали Исусе. / Остави нама да плачемо, / јер смо грешници” (Ђуричковић, прир., 2021: 75). Љиљана Пешикан Љуштановић указује на то да „представа о детету као светом пра-претку” може делом почивати „на хришћанској представи о дејој недирнутој чистоти” [...], али још више на знатно старијем веровању у позитивни, творачки импулс сваког почетка и свега младог и новорођеног” (Пешикан Љуштановић, 2012б: 30).⁶ Хришћански су мотиви присутни и када је реч о исказивању благослова и лепих жеља упућених детету, али се запажају и митолошки мотиви, о чему ће бити речи нешто касније.

Благослови и лепе жеље за дете у највећем броју испитиваних успаванки тичу се здравља детета и жеље да оно одрасте, дуго живи и буде срећно или очекивања какво оно треба да буде у будућности (в. Табела 3). И резултати анализе српских народних, али и ауторских успаванки коју су извршили Милош Кошпрдић и Ирина Дамјанов показују да је у свим успаванкама „присутна жеља за добробит детета”, која је у неким успаванкама „дата експлицитно”, што је постигнуто на два начина: „кроз општу жељу у виду благослова детета” или „кроз жељу да дете одрастањем заузме неку улогу у друштву, чиме се пресупонирају опште жеље везане за раст и развој и фокусира крајњи циљ одрастања” (Кошпрдић и Дамјанов, 2017: 76). Запажа се и да је у средишту жеља углавном мушко дете, што је, према мишљењу Љиљане Пешикан Љуштановић, „условио тип културе који је изразито фаворизовао мушко” (Пешикан Љуштановић, 2012а: 10), па је то 'фаворизовање' заједничка карактеристика успаванки које припадају различитим народима.

Табела 3. Благослови и лепе жеље за дете у успаванкама

БЛАГОСЛОВИ И ЛЕПЕ ЖЕЉЕ УПУЋЕНИ ДЕТЕТУ		
Успаванка	Порекло успаванке	Стихови
<i>Мој сине</i>	алжирска	„Мој сине, сине мој, буди као звезда. Као месец који је жртве сјај, кад излази. Живео, драги мој сине! Сине мој, живећеш и одрастаћеш” (Ђуричковић, прир., 2021: 10).

⁶ Када је реч о бројности хришћанских мотива у српским народним успаванкама, Вања Прстојевић наводи да је то „један од доказа да су песме које је народ певао уз колевку имале апотропејску и лустративну функцију” (Прстојевић, 2012: 67)

БЛАГОСЛОВИ И ЛЕПЕ ЖЕЉЕ УПУЋЕНИ ДЕТЕТУ

Успаванка	Порекло успаванке	Стихови
<i>Мој син Иро</i>	бенинска	„Молићу се за тебе. Твој живот ће бити срећан до вечности” (Ђуричковић, прир., 2021: 17).
<i>Нина, буба, остарио мајци Санче, дођи</i>	босанска	„Нина, буба, остарио мајци, остарио и оцу и мајци” (Ђуричковић, прир., 2021: 19).
	грчка	„Санче, мале што узимаш, дођи, узми и мог сина, маленог ти га предајем, врати ми га као цина” (Ђуричковић, прир., 2021: 31).
<i>Жеље</i>	естонска	„Нека расте докле нанка, више него житна сламка. И теже од хлеба, здраво, као јесен нек је право” (Ђуричковић, прир., 2021: 35).
<i>Хајд' бубо</i>	горанска	„Дејче да ми спије, Оно да порасте, Крава да ми пасе” (Ђуричковић, прир., 2021: 29).
<i>Успаванка за сина</i>	индијанска	„Спавај, дете моје, спавај, док је још ноћ, а онда се као јунак пробуди, као јунак пробуди” (Ђуричковић, прир., 2021: 38).
<i>Успаванка за сина</i>	кинеска	„Једи риже, па ми расти! Месец твоје лице краси. Пробај, чедо, здрав нека си” (Ђуричковић, прир., 2021: 56).
<i>Света Марина, Дјево</i>	кипарска	„О, успавај, однеси бебе [Света Марина, Дјево], узми и ову моју. Тако малу, тако мајушну, даћу ти је ја да је вратиш старију” (Ђуричковић, прир., 2021: 57).
<i>Спавај, бебице моја</i>	мађарска	„Нек те вила облачи, нек те анђео милује” (Ђуричковић, прир., 2021: 70).
<i>Љуљу, љуљалице</i>	румунска	„Нек ми је сан блажен служи, нек ми расте, нек се пружи. Нек ми цвета к'о дрвеће, нек ми мири као цвеће” (Ђуричковић, прир., 2021: 94).
<i>Спавај, дете моје</i>	тајванска	„Спавај, дете моје, добро се наспавај да порастеш један педаљ за једну ноћ” (Ђуричковић, прир., 2021: 104).

БЛАГОСЛОВИ И ЛЕПЕ ЖЕЉЕ УПУЋЕНИ ДЕТЕТУ

Успаванка	Порекло успаванке	Стихови
<i>Спавај, спавај</i>	хрватска	„Анђели ти на сан долазили, И лијепу ти пјесму запјевали” (Ђуричковић, прир., 2021: 122).
<i>Врана је седела на ливади</i>	шведска	„Спавај, мало моје, спавај. Пробуди се у краљевском двору” (Ђуричковић, прир., 2021: 127).

Из благослова и лепих жеља које се упућују детету уочава се да се везују за сан и да постоје два гледишта: 1) рационално, у коме се сан посматра као процес који је неопходан да би дете било здраво и правилно се развијало и 2) ирационално, у коме се сан оживљава и тако оживљеном сну мајка предаје дете са жељом да јој га врати ојачало. У грчкој успаванци „Санче дођи” мајка се обраћа сну са жељом да јој маленог сина врати као цина, а у кипарској светитељки чија је улога да однесе, тј. успава бебу, и да је врати старију. Такво гледање на сан можемо повезати са тиме што према „веровању примитивног човјека, спавање је смрт у маломе, у сну се привремено одваја душа од тела” (Пешић и Милошевић-Ђорђевић, 1997: 252).⁷ Резултати истраживања у коме је вршена анализа успаванки које се певају у изолованом селу у Турској (село Акџаениш) показују да су њихове мелодије замењиве са мелодијама јадиковки (тузбалица) и да постоји сличност њихових текстова, те ауторке закључују да су ове песме биле одвојене „на основу свог изразито контрастног контекста употребе” (Trehub & Prince, 2010: 17). Примери које смо претходно навели показују да су слична веровања представљала основу из које су настала варирања чије су специфичности условљене културолошким развојем народа у коме се изнедрила успаванка, те да су у успаванкама у зависности од времена њиховог настанка били присутни митолошки и хришћански мотиви и да су имале магијску функцију чији је циљ био заштита детета.

Из стихова датих у Табели 3 запажа се да су жеље које се односе на будућност детета у неким успаванкама прожете и очекивањима какво оно треба да буде у тој будућности. Та очекивања, такође, могу бити реална и иреална. Реална се односе на визију детета у којој оно помаже породици у обављању редовних активности, па тако у горанској успаванци *Хајд' бубо* мајка има жељу да јој дете кад порасте помогне око чувања крва. Од најранијег узраста дете се усмеравало ка томе шта од њега очекују породица и

⁷ Радмила Пешић и Нада Милошевић-Ђорђевић овај став поткрепљују примером српске успаванке („Санак иде уз улицу”) у којој персонификовани сан води дете за руку и позива га у бешику и истичу да „треба у исто време речима уклонити 'несан' (несаницу), али тако да се може поново вратити буђењем: Несана ти вода однијела / ђе'но нема вука ни баука” (Пешић и Милошевић-Ђорђевић, 1997: 252).

друштвена заједница којој припада. То показује да су успаванке имале и васпитну функцију. И Српко Лештарић указује на то наводећи следеће: „Врло често успаванке говоре детету о његовој срећној будућности, из чега редовно пробијају идеали конкретне друштвене средине” (Лештарић, 2006: 946).

Слика будућности у успаванкама може бити и иреална, уколико се детету дају способности које ће оно добити одмах након буђења, као нпр. у индијанској *Успаванци за сина* у којој се дете успављује са жељом да се пробуди као јунак. Љиљана Пешикан Љуштановић указује на то да се обредни статус успаванки огледа и „у сталном кретању између ретроспективне слике пожељног и благословеног рођења и интроспекције пожељне и благословене будућности која је с њиме чврсто повезана” (Пешикан Љуштановић, 2012а: 11). Пожељна будућност детета у успаванкама осликава каква очекивања породица и друштвена заједница имају од детета и показује да су та очекивања условљена првенствено социјалним факторима и стабилношћу друштва у коме оно одраста. То нам показују и нека очекивања која су садржана у анализираним успаванкама, попут очекивања исказаног у пољској успаванци да син када порасте иде у поље, очекивања у иранској успаванци да носи терет, да одмени мајку у српској успаванци или очекивање од кћери да везе у туркменистанској успаванци (в. Табела 3). Реч је о очекивањима која су у складу са начином живота и традиционалним улогама. Наглашава се и послушност детета (ромска успаванка), изградња карактерних особина (малдивска успаванка) и културно понашање (бугарска успаванка). Очекивања су у неким успаванкама, попут андорске и јеврејске, везана за учење и/или школу (туркменистанска успаванка). Таква очекивања постоје и у српским народним успаванкама, па Милош Кошпрдић и Ирина Дамјанов ове успаванке класификују као „унекoliko млађе по постанку или барем везане за више трговачко-грађански тип културе” (Кошпрдић и Дамјанов, 2017: 76). Такође се запажа да су нека очекивања емотивне природе, попут оног у курдској успаванци, у којој дете доноси наду, смирај, радост и олакшање у живот мајке (в. Ђуричковић, прир., 2021: 65). Наведеним се потврђују и ставови који су присутни у литератури да успаванке изражавају „човјеков однос према љубави и животу” (Predojević, 2013: 206) и да певајући успаванку мајка исказује „своја очекивања, патње, бриге, проблеме, поверење и наде” (Ulutaş, 2022: 1431).

Табела 3. Очекивања од детета у успаванкама

ОЧЕКИВАЊА ОД ДЕТЕТА		
Успаванка	Порекло успаванке	Стихови
<i>Плес у колевци</i>	андорска	„Никад не иди сам, невоље се чувај, вредно ради и марљиво учи” (Ђуричковић, прир., 2021: 12).

ОЧЕКИВАЊА ОД ДЕТЕТА		
Успаванка	Порекло успаванке	Стихови
<i>Успаванка</i>	бугарска	„а ти пре сна кажи лаку ноћ мами и тати. Пожели лепе снове брату и свима, што су у својим креветима” (Ђуричковић, прир., 2021: 21).
<i>Дечак, мој син</i>	иранска	„Желим га у старости, за време тешке невоље, За ношење терета и ловљеног меса” (Ђуричковић, прир., 2021: 40).
<i>Мој Јанкеле</i>	јеврејска	„Јанкел ће читати, Јанкел ће писати, оца, мајку радовати” (Ђуричковић, прир., 2021: 45).
<i>Спавај, драго моје</i>	камбоџанска	„Након што поједеш, играћеш се овде. Ако постоји нешто да се уради, позваћу те. Немој ићи далеко” (Ђуричковић, прир., 2021: 49).
<i>Спавај, спавај, бебо</i>	курдска	„Моје наде су у твојим рукама. [...] Драга моја бебо, ти си моје сунце, Смирај мог узнемиреног срца. Очњи вид мој, моја жива душа. Радост мог срца, моје олакшање духа” (Ђуричковић, прир., 2021: 65).
<i>Успаванка</i>	малдивска	„Дете моје, требало би да будеш врло стрпљиво и јако” (Ђуричковић, прир., 2021: 73).
<i>Спавај ми, спавај</i>	пољска	„Еј, када ти мени нарастеш ићи ћеш са мном у поље” (Ђуричковић, прир., 2021: 89).
<i>Успаванка</i>	ромска	„Слушај мајку и не плачи” (Ђуричковић, прир., 2021: 92).
<i>О, добро дете</i>	сомалијска	„Кад си се родио и први пут заплакао, сво моје тело је заблистало. Читав свет је блистао. О, добро дете, ти си из најфинијих, дубоких корена” (Ђуричковић, прир., 2021: 101).
<i>Санак иде уз улицу</i>	српска	„Ходи, Јово, у бешику, да се санка наспавамо, и ујутру подранимо и водице донесемо, нашу мајку одм`јенимо” (Ђуричковић, прир., 2021: 102).

ОЧЕКИВАЊА ОД ДЕТЕТА		
Успаванка	Порекло успаванке	Стихови
<i>Спавај, спавај, спава ти се</i>	туниска	„Спавај, спавај, анђеле. Немој да секираш мајку, Месец и оца Звезде” (Ђуричковић, прир., 2021: 109).
<i>Џамал</i>	туркменистанска	„Чим порастеш, кћери, иглу са концем ћеш узети, вез шарени ћеш извести, свом братићу, мила Џамал. Школа ће ти бити друг, око књиге дечји весели круг” (Ђуричковић, прир., 2021: 110).
<i>Нина-нина</i>	црногорска	„Да ми иде у планину, Да ми чува бјеле овце” (Ђуричковић, прир., 2021: 124).

Гледишта на сан и успављивање детета у успаванкама

У анализираним успаванкама се наглашава: 1) квалитет сна, 2) испуњеност оптималних услова за сан, 3) помагачи који у уводе дете у сан или обезбеђују његов квалитет, 4) ометачи који ремете сан; 5) кажњавање и/или награђивање детета за непожељно и пожељно понашање у односу на спавање.

Када је реч о квалитету сна (в. Табела 4), детету се жели да спава *чврсто* (корејска успаванка), *мирно* (монголска и ромска успаванка), *лепо* (индијска успаванка), *добро* (шведска успаванка) и да то спавање траје до зоре или новог дана (ескимска, италијанска и курдска успаванка). Такво спавање је у функцији развоја и напредовања детета, па се у данској успаванци јавља императив који има снагу васпитне поуке: „Морамо сада спавати, / морамо своје тело одморити” (Ђуричковић, прир., 2021: 32).

Табела 4. Истицање квалитета сна у успаванкама

КВАЛИТЕТ СНА У УСПАВАНКАМА		
Успаванка	Порекло успаванке	Стихови
<i>Спавај, чедо, спавај</i>	америчка	„Спавај, чедо, спавај, усни диван сан” (Ђуричковић, прир., 2021: 11).
<i>Детенце</i>	баскијска	„Детенце је у колевци, спава као анђео” (Ђуричковић, прир., 2021: 14).

КВАЛИТЕТ СНА У УСПАВАНКАМА		
Успаванка	Порекло успаванке	Стихови
<i>Златни сан</i>	велшка	„Златни сан ти љуби очи, осмеси те очекују када устанеш” (Ђуричковић, прир., 2021: 23).
<i>Песма за лаку ноћ</i>	данска	„Смирај ноћи се спушта, сви постају мирни, сви удишу мир. Морамо сада спавати, морамо своје тело одморити” (Ђуричковић, прир., 2021: 32).
<i>Успавај се</i>	ескимска	„Успавај се, моја кћери, не буди се до вечери” (Ђуричковић, прир., 2021: 34).
<i>Успаванка</i>	индијска	„Лепо спавај са последњим дојењем” (Ђуричковић, прир., 2021: 37).
<i>Спавај, бебо моја</i>	италијанска	„Ти до сутра спавај, сине” (Ђуричковић, прир., 2021: 43).
<i>Спавај, спавај, мало моје</i>	канадска	„Иди сада да спаваш, иди сада да сањаш” (Ђуричковић, прир., 2021: 50).
<i>Спавај, спавај, душо</i>	карипска	„Спавај, сањај, душо” (Ђуричковић, прир., 2021: 51).
<i>Иди, спавај, дете</i>	колумбијска	„Иди, сањај ти” (Ђуричковић, прир., 2021: 59).
<i>Спавај чврсто, чедо моје</i>	корејска	„Спавај чврсто, моје чедо” (Ђуричковић, прир., 2021: 61).
<i>О, мало</i>	корзиканска	„Спавај, сањај. Твој тата је на селу” (Ђуричковић, прир., 2021: 62–63).
<i>Спавај, спавај, бебо</i>	курдска	„Нека ти у очима буду слатки снови. [...] Да до зоре сањаш, спавај, цвету мој, спавај, Волео бих да се решим ове таме. Слатки снови, спавај, касно је!” (Ђуричковић, прир., 2021: 65).
<i>Спавај, бебице моја</i>	мађарска	„Сањај дивне снове, чудесне бајке. Нек те вила облачи, нек те анђеол милује. Кочија љупког лептира нек те лепо љуља” (Ђуричковић, прир., 2021: 70).
<i>Успаванка</i>	монголска	„Моје драго и вољено дете, мирно спавај у топлој колевци” (Ђуричковић, прир., 2021: 82).

КВАЛИТЕТ СНА У УСПАВАНКАМА		
Успаванка	Порекло успаванке	Стихови
<i>Иди, спавај</i>	Папуа Нова Гвинеја	„Спавај, иди спавај, иди сањај...” (Ђуричковић, прир., 2021: 87).
<i>Успаванка</i>	ромска	„Спавај, сине, спавај, мирно спавај” (Ђуричковић, прир., 2021: 92).
<i>Врана је седела на ливади</i>	шведска	„Звезде на плавом небу су мала јагњад од сребра. Месец је њихов пастир, сада ће дете добро спавати” (Ђуричковић, прир., 2021: 127).

Из стихова приказаних у Табели 4 уочава се да се дете позива да сања (канадска, карипска, колумбијска, корзиканска и успаванка из Папуа Нове Гвинеје). Тај сан се квалификује као *диван* (америчка и мађарска успаванка), *златан* (британска успаванка) и *сладак* (курдска успаванка). Придавање важности сновима у успаванкама које припадају различитим културама показује колико су преци народа од којих успаванке потичу уважавали снове. Мирча Елијаде (Mircea Eliade) наводи да захваљујући сновима од давних времена „признавало се постојање једног елемента независног од тела, који модерни језици означавају изразима ‘душа’, ‘дух’, ‘дах’ [...]” (Eliade, 1991: 35). Јунг истиче да су снови „главни преносиоци порука од нагонских до рационалних делова људског ума” (Јунг, 1996: 52), па *дивне*, *златне* и *слатке* снове у анализираним успаванкама можемо сагледати и у контексту жеље родитеља да се њихово дете хармонично развија. Поред тога, у многим културама постоји веровање да снови могу да имају предсказујући карактер,⁸ па се наведено описивање снова као *дивних*, *златних*, *слатких* и слично може тумачити и као жеља родитеља да будућност њиховог детета не буде оптерећена сновима, узнемиравајућим, мрачним, тешким, који могу да имају назнаке злокобних предвиђања.

Анализа испуњености оптималних услова за спавање (в. Табела 5). показује да су најфреквентнији услови у анализираним успаванкама љуљање детета и тишина. Тишина се захтева како од других у дететовом окружењу тако и од самог детета (бангладешка успаванка, успаванка из Буркине Фасо, етиопска, ирска, јужноафричка, малдивска и мауританска успаванка). Истиче се и удобност постеље (малдивска успаванка), њена топлота (монголска и словачка успаванка) и вредност, тј. изузетност (јерменска, кашупска и хрватска успаванка), певање детету, као и погодност амбијента у коме се дете успављује, нпр. у бангладешкој успаванци се наводи да је у соби „светло и прозачно” (Ђуричковић, прир., 2021: 13).

⁸ Таквих веровања има и код нас Срба, на пример, Тања Милосављевић наводи да се у југоисточној Србији (Горњи Заплањ) усталило „веровање да снови предсказују будућа збивања” (Милосављевић, 2013: 337).

Табела 5. Испуњавање оптималних услова за спавање

ИСПУЊАВАЊЕ ОПТИМАЛНИХ УСЛОВА ЗА СПАВАЊЕ		
Успаванка	Порекло успаванке	Стихови
<i>Тихо, тише</i>	бангладешка	„Тихо, тише, мој мали дечак спава [...] у соби је светло и прозирно” (Ђуричковић, прир., 2021: 13).
<i>Спавај, душо спавај</i>	белгијска	„Не смеш лежати зевајући, јер тада не можеш заспати” (Ђуричковић, прир., 2021: 15).
<i>Тихо, тихо, душо</i>	Буркина Фасо	„Тихо, тихо, тихо, душо, тихо, тихо, тихо, душо” (Ђуричковић, прир., 2021: 22).
<i>Хајд', бубо</i>	горанска	„Нана ће го љуља Во шарена љуља” (Ђуричковић, прир., 2021: 29).
<i>Жеље</i>	естонска	„Запевајте лаганије, па детенце да нам сније” (Ђуричковић, прир., 2021: 35).
<i>Тихо, тихо...</i>	етиопска	„Тихо, тихо, тихо, тихо. Шути, шути, шути, шути. Тихо, тихо, тихо, тихо” (Ђуричковић, прир., 2021: 36).
<i>Ћути, мој голубе</i>	ирска	„О, ћути мој голубе, о тихо, љубави моја” (Ђуричковић, прир., 2021: 41).
<i>Цврчак пева</i>	јерменска	„Твоја љуљка к'о од злата да је, а постеља од бисера сва је. Цврчак пева, скривен густом травом. К'о дијамант – јастук ти под главом” (Ђуричковић, прир., 2021: 46).
<i>Ћути, дете моје, ћути</i>	јужноафричка	„Ћути, дете моје, ћути” (Ђуричковић, прир., 2021: 47).
<i>Спавај, спавај</i>	кашупска	„Спавај, спавај, мали Христе, у јаслама, у сену! Анђели ти певају, пастири се радују!” (Ђуричковић, прир., 2021: 53).
<i>Успаванка</i>	малдивска	„Прошла је поноћ, дете моје, молим те престани да причаш. [...] Дете моје, молим те, заспи на овом удобном кревету” (Ђуричковић, прир., 2021: 73).

ИСПУЊАВАЊЕ ОПТИМАЛНИХ УСЛОВА ЗА СПАВАЊЕ		
Успаванка	Порекло успаванке	Стихови
<i>Твоја мама</i>	мауританска	„О, буји-паји! Тихо, тихо, тихо! Тихо, тихо, тихо!” (Ђуричковић, прир., 2021: 77).
<i>Буји-паји</i>	молдавска	„сви ће доћи да љуљају синчића” (Ђуричковић, прир., 2021: 81).
<i>Успаванка</i>	монголска	„мирно спавај у топлој колевци” (Ђуричковић, прир., 2021: 82).
<i>Спавај ми, спавај</i>	пољска	„Љуљај се мени, љуљај од зида до зида, а ја ћу ти исплести венчић од рутвица” (Ђуричковић, прир., 2021: 89).
<i>Љуљу, љуљалице</i>	румунска	„Љуљу-љуљу, љуљалица, заспала је девојчица” (Ђуричковић, прир., 2021: 94).
<i>Спавај, спавај, душо</i>	самоанска	„Буди спокојна, душо, јер се љуљаш” (Ђуричковић, прир., 2021: 97).
<i>Спавај лутко</i>	словачка	„Спавај, лутко, очи склопи! Креветац те чека топли” (Ђуричковић, прир., 2021: 99).
<i>Спавај, дете моје</i>	тајванска	„Љуљам ти колевку до заласка сунца” (Ђуричковић, прир., 2021: 104).
<i>Спавај, спавај</i>	хрватска	„Анђели ти на сан долазили, И лијепу ти пјесму запјевали. Спавај, спавај, у цицаној беши! Беша ти се на мору ковала – Ковала је четир` кујунције. Један кује, други позлаћује Трећи меће алем камен златни, А четврти јабуку од злата” (Ђуричковић, прир., 2021: 122).

У анализираним успаванкама јављају се и помагачи у успављивању детета чија је улога да уведу дете у сан или обезбеде његов квалитет. Већ је претходно поменуто да улогу помагача са чаробним својствима има персонификовани *сан* јер му се у успаванкама које садрже благослове и лепе жеље упућене детету дају карактеристике митског бића које може да привремено одведе дете и врати га оснажено квалитетима који су посредством хиперболе преувеличани. Персонификовани сан у улози помагача јавља се и у успаванкама из Македоније (*Дођи, санчићу*), Србије (*Санак иде низ улицу*), Финске

(*Над колевком*), а у успаванци из Украјине (*Ходи сан око прозора*), поред сна, и *поспаност* има улогу помагача. Запажа се да се и животињама, попут *птица*, дају чаробна својства да однесу и врате дете (*Ево моје бебе*, успаванка са Магадаскара), а ту улогу могу да имају и митска бића (малајска *Дечја успаванка*) (в. Табела 6). Овакав тип успаванки постојао је и код других народа, нпр., Биљана Сикимић запажа да за „руски фолклор карактеристични су текстови са обраћањем различитим бићима са молбом да се успава дете” (Сикимић, 2013: 271).

Табела 6. Помагачи који помажу увођење детета у сан
или обезбеђују његов квалитет

ПОМАГАЧИ У УВОЂЕЊУ ДЕТЕТА У САН И ОБЕЗБЕЂИВАЊУ ЊЕГОВОГ КВАЛИТЕТА		
Успаванка	Порекло успаванке	Стихови
<i>Нежна песма</i>	азербејџанска	„Заграктали пачићи, зањиштала ждребад, запевали славуји, мом малишану” (Ђуричковић, прир., 2021: 8).
<i>Ево моје бебе</i>	мадагаскарска	„Ево моје бебе, о лепа туђа птицо, однеси га изнад села. Вини га високо на небу, кад утихне, врати га. Ох...” (Ђуричковић, прир., 2021: 69).
<i>Дођи, санчићу</i>	македонска	„Дођи, санчићу, дођи, са зелене горе, па ухвати сина, санчићу, за ручицу, па га води, санчићу, у златну љуљашчицу, па га љуљај, санчићу и успавај, санчићу” (Ђуричковић, прир., 2021: 71).
<i>Дечја успаванка</i>	малајска	„Прихвати га Геруда, моћни Геруда. У лету га кроз облаке високо носи. Све твоје мајке те уљуљкују” (Ђуричковић, прир., 2021: 72).
<i>Дођи, птичице</i>	меланезијска	„Ти, црвена птичице, дођи, сакриј се на ушћу потока, где се лишће љубави савија” (Ђуричковић, прир., 2021: 80).
<i>Буји, паји</i>	молдавска	„Дођи, коњићу, уљуљај га. Дођи, птичице, успавај га. Дај нам, рибице, слатки сан. Дај нам кокице и јастук” (Ђуричковић, прир., 2021: 81).

ПОМАГАЧИ У УВОЂЕЊУ ДЕТЕТА У САН И ОБЕЗБЕЂИВАЊУ ЊЕГОВОГ КВАЛИТЕТА		
Успаванка	Порекло успаванке	Стихови
<i>Успаванка</i>	ромска	„Разапела сам љуљку под шљивом и детету је добро... Киша пада, окупа га. Лишће слети, покрије га. Коza прође, подоји га. Ветар дуне, уљуља га” (Ђуричковић, прир., 2021: 93).
<i>Спавај, спавај, душо</i>	самоанска	„Спавај, спавај, душо. На крошњи дрвећа кад дува ветар колевка ће се љуљати” (Ђуричковић, прир., 2021: 97).
<i>Лаку ноћ</i>	словеначка	„Само заспи слатко, нека се очи затворе, нека лепо певају славуји до јутра” (Ђуричковић, прир., 2021: 101).
<i>Санак иде уз улицу</i>	српска	„Санак иде уз улицу, води Јова за ручицу; санак Јову говораше: 'Ходи, Јово, у бешику, да се санка наспавамо, и ујутру подранимо и водике донесемо, нашу мајку одм`јенимо” (Ђуричковић, прир., 2021: 102).
<i>Ходи сан око прозора</i>	украјинска	„Ето, ходи сан око прозора, а поспаност око плота. Те ће поспаност сан питати: – А где ћемо ноћивати? – Где је кућица топла, где је детенце мало, тамо ћемо ноћивати, детенце љуљати” (Ђуричковић, прир., 2021: 114).
<i>Над колевком</i>	финска	„Приђи тихо, лакокроки, сну блажени, сну дубоки и положи дете моје у бисерне санке твоје! Ко зен ока ми га пази! (Ђуричковић, прир., 2021: 117).
<i>Прсти</i>	холандска	„– Казаћу вам, псст! Рече мали прст” (Ђуричковић, прир., 2021: 120).

Увидом у стихове наведене у Табели 6 запажа се да се у улози помагача јављају и животиње, биљке, али и целокупна природа (самоанска и ромска успаванка). И у литератури се указује на то да се у успаванкама често јављају „поједине биљке и животиње које имају симболичко значење” и да су животиње „чест мотив у успаванкама у жељи да се њихова позитивна својства и особине пренесу на дете” (Илић, Ковач, Павловић Белојица, 2022: 381). Животиња која има симболично значење у анализираним успаванкама је *птица*. Птице представљају један од универзалних светских симбола. То се објашњава тиме што се због способности летења „често сматрају посредницима између неба и земље, делујући као гласници виших или моћи са другог света. Оне се такође сматрају оваплоћењем духа и душе, јер лет симболизује слободу од физичких ограничења света прикованог за земљу и често се користи као метафора за мистично искуство” (O’Konel i Eri, 2007: 180). Поред тога, у митологији бројних народа, нпр. Словена, људска душа се представља у птичјем облику (в. *Словенска митологија – енциклопедијски речник*, 2001: 109). У азербејџанској и словеначкој успаванци именује се врста птице, наводи се да је то *славуј* (в. Ђуричковић, прир., 2021: 8, 101), но ово именовање нема магијску функцију, јер је ова врста одабрана због лепоте своје песме. Такође, анализа показује да су у мањини успаванке у којима животиње као помагачи имају симболично значење, а да доминирају оне у којима улогу помагача имају домаће животиње, попут пачића, ждребади, коња, кокошке, козе. Животиње у таквим успаванкама имају улогу да изазову пријатна осећања код детета. И Српко Лештарић сматра да уколико успаванка „описује какву радњу, улоге често играју омиљене домаће животиње (куца, маца, јага, ждребе), дивље животиње које у датој култури изазивају пријатне асоцијације [...] и обећања повезана с укусном храном, топлином домаћег огњишта и другим пожељним условима живота” (Лештарић, 2006: 946). Такве животиње често и ремете сан (в. Табела 7). Њихова улога се не огледа у томе да угрозе или стварно уплаше дете, већ оне најчешће својим оглашавањем ремете успављивање или сан. Улога родитеља се огледа у томе да их отера, што показују облици императива које ове успаванке садрже: *не јад* (горанска успаванка), *не буди*, *не лај* (корејска успаванка), *не лај*, *не плаши* (руска) и слично. То још једном показује да се у успаванкама огледа заштитничка улога коју је породица имала у односу на дете и да је та улога била уткана у колективни модел понашања који се кроз усмену књижевност учио и преносио кроз генерације. Овакав тип успаванки је био заступљен и у нашој народној књижевности, те Милош Кошпрдић и Ирина Дамјанов запажају да је „елемент заштите” био присутан у „песмама код којих се успављивање имплицира терањем или утишавањем перади (кокошка, паун)” (Кошпрдић и Дамјанов, 2017: 74).

Табела 7. Ометачи који ремете сан у успаванкама

ОМЕТАЧИ КОЈИ РЕМЕТЕ САН		
Успаванка	Порекло успаванке	Стихови
<i>Хајд' бубо</i>	горанска	„Хајд', бубо, хајд' куту! Дејче не ми јади” (Ђуричковић, прир., 2021: 29).
<i>Успаванка</i>	бразилска	„Не плаши се бабароге које” (Ђуричковић, прир., 2021: 20).
<i>Успаванка за сина</i>	индијанска	„Спавај, сине, спавај, Чипаве су далеко, далеко” (Ђуричковић, прир., 2021: 38).
<i>Дечак, мој син</i>	иранска	„У поноћ га је неко пробудио. Мама! Иако је у мом наручју, Волела бих да могу да отерам ту особу” (Ђуричковић, прир., 2021: 40)
<i>Ђути, мој голубе</i>	ирска	„Ку ру ку, курукуку, ку ру ку, курукуку! Ку ру ку, курукуку, ку ру ку, курукуку! О, ђути мој голубе, о тихо, љубави моја” (Ђуричковић, прир., 2021: 41).
<i>Спавај чврсто, чедо моје</i>	корејска	„Уплакано пиле, не плачи! Не буди моје чедо. Лајави псу, не лај! Не буди моје чедо” (Ђуричковић, прир., 2021: 61).
<i>Спавај, спавај, бебо</i>	курдска	„Надам се да ће моје дете заспати. Не жели да чује завијање вукова ноћи. Изађите из нашег дома, одлазите! Моје дете жели успаванку” (Ђуричковић, прир., 2021: 65).
<i>Песма колевке</i>	мексичка	„Божићни свирац га пробуди! [...] Ко је пробудио мога малешнога? Мачак је то, уистину, био!” (Ђуричковић, прир., 2021: 79).
<i>Спавај, спавај, злато моје</i>	португалска	„Бежи одавде, бабарого, бежи са крова! Пусти моју бебу да спава спокојно и мирно” (Ђуричковић, прир., 2021: 91).

ОМЕТАЧИ КОЈИ РЕМЕТЕ САН		
Успаванка	Порекло успаванке	Стихови
<i>Бају-бај, псићу, не лај!</i>	руска	„Бају-бај, бају-бај! Ти, псићу, не лај! Ти, псићу, не лај! Машу не плаши нам” (Ђуричковић, прир., 2021: 96).
<i>Најслађа ствар</i>	танзанска	„Кад те савлада сан, може да дође мноштво људи да те омета у спавању, али мноштво ће те наћи уснулог” (Ђуричковић, прир., 2021: 105).
<i>Успаванка</i>	шриланчанска	„Дете, не плачеш ли од дебелог воденог гуштера? Заборави на њега. Дете, зашто плачеш? Не плачеш ли од главе мајмунове? Заборави је” (Ђуричковић, прир., 2021: 105).

Стихови наведени у Табели 7 показују да се у улози ометача сна јавља и оглашавање које потиче од животиња којих се човек боји, у курдској успаванци то је „завијање вукова ноћи” (Ђуричковић, прир., 2021: 65); звуци који потичу од непознате особе (иранска успаванка); и гужва, тј. „мноштво људи” (танзанска успаванка). Реч је о сметњама које могу да укажу и на реалан родитељски страх и жељу да се дете заштити. Такође, анализа показује да се у улози ометача јављају и фантастична бића, која су измишљена да би се деца плашила (бразилска и португалска успаванка). Улога родитеља огледала се у томе да отера и такво/таква биће/бића и пружи заштиту детету. Међутим, ове успаванке показују и да је плашење деце било присутно као васпитни модел родитељског понашања којим се санкционисало понашање које није пожељно или није у складу са очекивањима које одрасли и заједница имају од детета. То нам показују и стихови успаванки (в. Табела 8) у којима се деца плаше реалним бићима, најчешће животињама, и то *великом куцом* (баскијска успаванка), *комарцем* (индонежанска успаванка), *ситним пилићима* (лаоска успаванка), *крабом* (успаванка са Хаитија), *којотом* (успаванка из Хондураса), *воденим гуштером* и *главом мајмуна* (шриланчанска успаванка) или фантастичним бићима, попут *мачијих духова* (лаоска успаванка), *барароге*, *косооког и шепавог човека*, и *морског чудовишта* (малдивска успаванка).

Табела 8. Плашење детета као облик кажњавања за неспавање

ПЛАШЕЊЕ ДЕТЕТА КАО ОБЛИК КАЖЊАВАЊА		
Успаванка	Порекло успаванке	Стихови
<i>Детенце</i>	баскијска	„Доћи ће велика куца, ако се не успаваш” (Ђуричковић, прир., 2021: 14).
<i>Иди, спавај</i>	индонежанска	„Ако не спаваш, комарац ће те угристи” (Ђуричковић, прир., 2021: 39).
<i>Иди, спавај, дете</i>	колумбијска	„Иди, спавају, дете. Иди, сањај ти, пре него што се црна птица појави. Ху, ху, ху, ху...” (Ђуричковић, прир., 2021: 59).
<i>Спавај, моја бебо, затвори очи</i>	лаоска	„Ако не спаваш, мачији духови ће те угристи за образе. Ако не затвориш очи, ситни пилићи ће их поклјучати” (Ђуричковић, прир., 2021: 66).
<i>Успаванка</i>	малдивска	„Вечерас је време када бабарога долази за децу а ми немамо браве на вратима. Дете моје, поноћ је, па молим те престани да плачеш. [...] Косооки и шепави човек са дугом косом, кога сви зову Гоанибеи вреба иза куће. Зато те молим да не плачеш. Морско чудовиште је изашло на обалу и појело је двоје деце и због тога треба да будеш тих” (Ђуричковић, прир., 2021: 74).
<i>Мали лептир</i>	порториканска	„Кад дође тата рећи ћу му тај мали лептир не да ми да спавам. Спавај!” (Ђуричковић, прир., 2021: 90).
<i>Успаванка</i>	хаићанска	„Ако не спаваш, краба ће те појести” (Ђуричковић, прир., 2021: 119).
<i>Спавај дечаче</i>	хондурашка	„Ако не заспеш, којот ће те појести” (Ђуричковић, прир., 2021: 121).

Са аспекта савременог васпитања, кажњавање деце представља једну врсту „корективног или реактивног дисциплиновања” и у литератури се указује „на актуелна настојања стручњака да преусмере поступке родитеља на моделе позитивног дисциплиновања и тиме унапреде праксу васпитања у породичним условима” (Nešić i Popović Ćitić, 2018: 237). Међутим, плашење детета као облик кажњавања у успаванкама показује да је овај васпитни модел био присутан од давнина код бројних народа који припадају различитим културама. Он представља и „начин инструменталног учења” који се „своди на тактику награђивања за понашање које се жели учврстити, а кажњавања за понашање које се жели елиминисати” (Matejević i Nikolić, 2013: 124). Такође, спроведена анализа показује да се у неким успаванкама детету које не жели да спава приписују непожељне особине, па се оно у енглеској успаванци описује као *плачко* (в. Ђуричковић, прир., 2021: 33), у кенијској као *размажено детенце*: „Лула-лула, детенце, / зашто плачеш ти? / Лула-лула, размажено / мало детенце” (Ђуричковић, прир., 2021: 55), у турској као *непослушко* и *плачко* (в. Ђуричковић, прир., 2021: 111), а у хондурашкој као *тврдоглава глава* (в. Ђуричковић, прир., 2021: 121).

Награђивање детета за пожељно понашање у анализираним успаванкама је манифестовано у облику даривања детета (в. Табела 9).

Табела 9. Даривање детета као облик награђивања за спавање

ДАРИВАЊЕ КАО НАГРАДА ЗА СПАВАЊЕ		
Успаванка	Порекло успаванке	Стихови
<i>Нежна песма</i>	азербејџанска	„Камичак и штап, ружу и љубичицу све ћу дати, не жалим мом малишану” (Ђуричковић, прир., 2021: 8).
<i>Спавај, чедо, спавај</i>	америчка	„Кад отвориш очи ту ће бити тата, донеће ти минђуше и прстен од злата” (Ђуричковић, прир., 2021: 11).
<i>Тихо, тихо, душо</i>	Буркина Фасо	„Тихо, тихо, душо. Твоја мама је отишла на пијацу. Тата је отишао на поља, донеће ти бомбон, Обрадоваћеш се” (Ђуричковић, прир., 2021: 22).
<i>Спавај, мирно</i>	вијетнамска	„А ако оде на пијацу, купиће ти шећерну трску да испуни твоју вољу” (Ђуричковић, прир., 2021: 25).

ДАРИВАЊЕ КАО НАГРАДА ЗА СПАВАЊЕ		
Успаванка	Порекло успаванке	Стихови
<i>Плачку</i>	енглеска	„У лов иде отац твој. Донеће ти зечју кожу, да покрије мог велможу” (Ђуричковић, прир., 2021: 33).
<i>Мој Јанкеле</i>	јеврејска	„Мој Јанкеле, моја ружице, ето нам у госте козице. За наше детенце донела бомбоне. А деда малиши поклони две књиге” (Ђуричковић, прир., 2021: 45).
<i>Песма уз колевку</i>	норвешка	„У град отац отиш’о је да купи за чедо своје ципелице са копчама да дете дуже спава” (Ђуричковић, прир., 2021: 85).
<i>Мали дечак Додо</i>	Тринидад и Тобаго	„Мама је отишла у град, да купим слатку шљиву и дадне Доду малом” (Ђуричковић, прир., 2021: 108).
<i>Непослушко</i>	турска	„Ставио сам љуљашку и дао му играчку, али све је мало нашем малу плачку” (Ђуричковић, прир., 2021: 111).
<i>Госпођо Сантана</i>	уругвајска	„Дођите у моју кућу, даћу вам две [јабуке]. Један за дечака и још један за вас!” (Ђуричковић, прир., 2021: 115).
<i>Спавај, Јаничка, спавај</i>	чешка	„Спавај, Јаничка, спавај, даћу ти три јабуке” (Ђуричковић, прир., 2021: 125).

Стихови дати у Табели 9 показују да се дарови који се нуде деци крећу у распону од оних који имају симболичну, духовну вредност, попут *камена*, *штапа*, *руже* и *љубичице* у азербејџанској успаванци (в. Ђуричковић, прир., 2021: 8) до оних који имају материјалну вредност, попут *минђуша* и *прстена од злата* (америчка успаванка) или *ципела са копчама* (норвешка успаванка). Као дарови заступљени су и слаткиши, попут *бомбона* (јеврејска успаванка и успаванка из Буркине Фасо) *шећерне трске* (вијетнамска успаванка) или *слатке шљиве* (успаванка из Тринидада и Тобага), *јабуке* (уругвајска и чешка

успаванка), а као дар се јављају и *играчке* (турска успаванка). Наведена разноликост дарова сведочи и о различитим периодима настанка анализираних успаванки. Такође, за разумевање дарова, нарочито оних који имају духовно или симболично значење неопходно је познавање историјског и културолошког контекста у коме су настале. Показаћемо то на примеру српске народне успаванке у којој мајка пева своме чеду да га је родила у „горици” (гори) и у циљу заштите од урока дала му вучју капу и орлово крило: „дала теби капу вучетину, / вучју капу и од орла крило, / и на капи свакојака биља, / кад ми будеш момак за женидбу / да те нико урећи не може” (*Успаванка*, 2001: 39). Ова српска успаванка има магијску функцију – заштиту детета од урока и за њено разумевање неопходно је познавање културолошког контекста јер је вук био заштитничка/тотемска животиња код Срба. Код Чајкановића ћемо наћи позивање на каталог народа из старе књижевности у коме се за Србина каже да је вук, што аутор објашњава тиме да је вук митски предак и представник нашег народа (Чајкановић, 1973: 24). Наводи и да је капа која се правила од вука првобитно била апотропајон код епских јунака, јер је стављање нешто од свог тотема на себе (капа или огртач) имало за циљ да осигура и појача јунакову снагу (Чајкановић, 1973: 79). Такође, указује и на обичај да када се роби беба у неким крајевима Србије, бабица са кућног прага свечано објављује „да је *родила вучица вука*” (Чајкановић, 1973: 111). Слично заштитничко и магијско својство имало је и *орлово крило* које мајка даје детету јер атрибут *орлово* који стоји уз *крило* представља обележје антропоморфизације змаја (Чајкановић, 1973: 25). Чајкановић наводи и да се у српским „народним песмама за врло многе јунаке каже се да су их родили змајеви, тј. бића која су упола змије, и да су према томе и сами змајеви” (Чајкановић, 1973: 22).

Међутим, када је реч о даровима који имају симболично значење посредством ког би се рефлектовала магијска функција у анализираним успаванкама, запажа се да су они у мањини, што може бити показатељ да је реч о успаванкама које не потичу из давних периода о чему сведоче и дарови у виду одевних предмета или накита, што се може посматрати и као тежња породице да осигура материјалну сигурност свом потомству. У јеврејској успаванци као дар се јављају и *књиге* (Ђуричковић, прир., 2021: 45), што показује да су и кроз даривање исказана очекивања која породица има од детета. Књига у анализираној успаванци представља једно такво очекивање да дете буде начитано, тј. образовано.

ЗАКЉУЧАК

Резултати анализе показују да је исказивање љубави и нежности према детету заједничка карактеристика успаванки које припадају различитим народима. Тиме се потврђује став Тихомира Петровића да прве речи које деца чују у успаванкама „изражавају родитељске жеље за срећом, лепотом, снагом,

здрављем и благостањем” (Петровић, 2011: 56). Изричу се благослови и жеље који се тичу здравља, дуговечности и среће детета. Они се везују за сан, при чему постоји рационално гледиште на сан и ирационално, у коме се сан оживљава, што сведочи о томе да су успаванке имале магијску функцију чији је циљ био заштита детета. Бројне успаванке садрже и очекивања какво дете треба да буде, што показује да су имале васпитну функцију јер се дете од раног узраста усмеравало ка томе да испуни очекивања која од њега имају породица и друштвена заједница којој припада. Јављају се и речи које наглашавају квалитет спавања и сан се позитивно описује. То се може тумачити у функцији жеље за хармоничним напредовањем детета, али позитивно описивање снова може имати и порекло у старим веровањима у њихов предсказујући карактер. Заједничка карактеристика бројних анализираних успаванки је и брига о детету и улога коју породица има у томе. Она се огледа у испуњавању оптималних услова за сан, који се огледају у љуљању детета, обезбеђивању тишине, удобности и сигурности постеље, певању детету, стварању пријатне атмосфере и уклањању сметњи. Тиме се показује да се улога породице у заштити детета кроз усмену књижевност учила и преносила кроз генерације. Јавља се и даривање деце за спавање као пожељно понашање и њихово плашење као облик кажњавања за неспавање, што показује да су значењски слојеви успаванки садржали и модел васпитања деце наградом и казном. Све то показује да су успаванке поред примарне функције успављивања детета, имале и друге функције, попут магијске и васпитне. Кроз васпитну функцију се испољавају и очекивања која су породица и друштвена заједница имале од детета, па будући да је она значајна у анализираним успаванкама, потребно је додатно истражити какве је све улоге породица имала у одрастању детета, а нарочито у његовом васпитању и образовању. Те улоге су истовремено представљале и модел родитељског понашања који се путем успаванки кроз генерације преносио и усвајао усменим путем, те би се тиме посредством ове књижевне врсте додатно обогатила и педагошка теорија која се тиче породичног васпитања.

Извори

- Ђуричковић, М. (пр.) (2021). *Звездице сна: успаванке народа света*. Београд: Bookland.
- Успаванка (2001). У В. Станисављевић, *Наша народна књижевност* (стр. 39). Београд: Пирг.

Литература

- Baker, F. & Mackinlay, E. (2006). Sing, soothe and sleep: A lullaby education programme for first-time mothers. *British Journal of Music Education*, 23(2), 147–160, <https://doi.org/10.1017/S0265051706006899>.
- Güneş, F. (2010). Ninnilerin çocukların dil ve zihinsel gelişimine etkisi. *Zeitschrift für die Welt der Türken / Journal of World of Turks*, 2(3), 27–38.
- Ђуричковић, М. (2021). Предговор. У М. Ђуричковић (пр.): *Звездице сна: успаванке народа света* (5–7). Београд: Bookland.
- Elijade, M. (1991). *Istorija verovanjâ i religijskih ideja: 1. Od kamenog doba do Eleusinskih misterija*. Београд: Prosveta.
- Илић, П., Ковач, А. и Павловић Белојица, Б. (2022). Специфичност и заступљеност народних успаванки у предшколској васпитнообразовној пракси. *Зборник радова Филозофског факултета*, ЛП(4), 377–396, <https://doi.org/10.5937/zrffp52-37064>.
- Јунг, К. (1996). Приступ несвесном. У К. Јунг (прир): *Човек и његови симболи* (15–111). Београд: Народна књига „Алфа”.
- Kondi, B. (2019). *Lullaby*. Retrieved April 12, 2023 from the World Wide Web https://www.researchgate.net/publication/330450233_LULLABY.
- Костић, Јб. и Пурић, Д. (2020). Васпитач и избор успаванки у активностима са децом предшколског узраста. *Иновације у настави*, XXXIII(4), 48–60. DOI 10.5937/inovacije2004048K.
- Кошпрдић, М. и Дамјанов, И. (2017). О концепту детета некад и сад – анализа говорних чинова у народној и усменој успаванци. *Детињство*, 43(2), 72–84.
- Лештарић, С. (2006). Месопотамске (арапске) успаванке. *Летопис Матице српске*, књига 478, свеска 5, 942–963.
- Marinković, S., Purić, D. i Kostić, Lj. (2022). Percepcija uloge uspavanke u razvoju deteta predškolskog uzrasta iz ugla vaspitača. U S. Rutar, D. Felda, M. Rodela, N. Krmac, M. Marović & K. Drljić (ur.): *Prehodi v različnih socialnih in izobraževalnih okoljih* (157–173). Koper: Založba Univerze na Primorskem.
- Matejević, M. i Nikolić, A. (2013). Tradicionalno i moderno u vaspitnim postupcima roditelja. U B. Dimitrijević (ur.): *Nauka i savremeni univerzitet 2*, Tematski zbornik *Znanje i korist*, 4 (123–133). Niš: Filozofski fakultet.
- Милинковић, М. (2003). Српске народне умотворине – историја и поетика. У М. Милинковић (пр.): *Девојка бржа од коња: народне умотворине за децу* (5–31). Ужице: Учитељски факултет.
- Милинковић, М. (2012). *Књижевност за децу и младе: поетика*. Ужице: Учитељски факултет.

- Милосављевић, Тања (2013). Метеоролошка лексика у говору Заплања. *Годишњак за српски језик и књижевност*, XXVI(13), 367–382.
- Nešić, M. i Popović Ćitić, B. (2018). Kažnjavanje kao način disciplinovanja dece u porodici. *Specijalna edukacija i rehabilitacija*, 17(2), 235–256, <https://doi.org/10.5937/specedreh17-16121>.
- O'Konel, M. i Eri, R. (2007). *Ilustrovana enciklopedija znakova i simbola*. Zemun – Beograd: IP „JRJ”.
- Parncutt, R. (2006). Prenatal development. In G. E. McPherson (ed.): *The child as musician* (1–31). Oxford: Oxford University Press, <https://doi.org/10.1093/acprof:oso/9780198530329.003.0001>.
- Петровић, Т. (2001). *Историја српске књижевности за децу*. Врање: Учитељски факултет.
- Петровић, Т. (2011). *Увод у књижевност за децу*. Нови Сад: Змајеве дечје игре.
- Пешикан Љуштановић, Љ. (2012a). Дете у усменој успаванци – узрасни или обредни статус. У Љ. Пешикан Љуштановић, *Госпођи Алисиној десној нози* (7–19). Нови Сад: Змајеве дечје игре.
- Пешикан Љуштановић, Љ. (2012б). Усмена успаванка – условност жанра. У Љ. Пешикан Љуштановић, *Госпођи Алисиној десној нози* (21–34). Нови Сад: Змајеве дечје игре.
- Predojević, Ž. (2013). Narodne usmene uspavanke u suvremeno doba – od klasifikacije do izvedbe. U A. Pintarić (ur.), *Zlatni danci 14 – Suvremena dječja književnost II* (203–219). Osijek: Filozofski fakultet Sveučilišta Josipa Jurja Strossmayera u Osijeku.
- Прстојевић, В. (2012). Усмена успаванка у књижевном, социјалном и обредном контексту. *Зборник радова Високе школе струковних студија за образовање васпитача у Кикинди*, VII(1), 63–79.
- Пурић, Д. и Костић, Љ. (2019). Значај примене успаванке у активностима са предшколском децом (из угла васпитача). У С. Маринковић (ур.): *Наука, настава, учење – проблеми и перспективе* (355–368). Ужице: Педагошки факултет.
- Сикимић, Б. (2013) Савремена истраживања дечјег фолклора. У З. Карановић и Ј. Јокић (ур.): *Савремена српска фолклористика I* (269–281). Нови Сад: Универзитет у Новом Саду, Филозофски факултет.
- Словенска митологија – енциклопедијски речник* [Светлана М. Толстој и Љубинко Раденковић, ред.] (2001). Београд: Zepter Book World.
- Standley, J. M. & Moore, R. S. (1995). Therapeutic effects of music and mother's voice on premature infants. *Pediatric nursing*, 21(6), 509–512.
- Strollo, M. R., Romano, A. (2014). Singing na-na-na-na: Lullabies in Educational Processes. In L. Gómez Chova, A. López Martínez & I. Candel Torres (ed.), *ICERI 2014 Proceedings* (7th International Conference of Education, Research and

- Innovation November 17th-19th, 2014 – Seville, Spain) (6428–6436). IATED Academy.
- Требјешанин, Ж. (2000). *Представа о детету у српској култури*. Београд: Југословенски центар за права детета.
- Trehub, S. & Gudmundsdottir, H. R. (2019). Mothers as Singing Mentors for Infants. In G. Welch, D. M. Howard & J. Nix (Ed.): *The Oxford Handbook of Singing* (455–469). Oxford: Oxford University Press. DOI 10.1093/oxfordhb/9780199660773.013.25.
- Trehub, S. E. & Prince, R. (2010). Lullabies and other women's songs in the Turkish village of Akçaeniş. *UNESCO Observatory E-journal*, 2(1), 1–19.
- Ulutaş, M. (2022). An evaluation of the contributions of the words frequently used in Turkish lullabies to language learning and development. *International Online Journal of Education and Teaching (IOJET)*, 9(4), 1428–1443.
- Cassidy, J. W. & Standley, J. M. (1995). The Effect of Music Listening on Physiological Responses of Premature Infants in the NICU. *Journal of Music Therapy*, 32(4), 208–227, <https://doi.org/10.1093/jmt/32.4.208>.
- Чажкановић, В. (1973). *Мут и религија у Срба*. Београд: Српска књижевна задруга. Retrieved May 5, 2023 from the World Wide Web <https://dokumen.tips/documents/veselin-cajkanovic-mit-i-religija-u-srba.html>.
- Whitwell, G. E. (1999). The Importance of Prenatal Sound and Music. *Journal of Prenatal and Perinatal Psychology and Health*, 13(3–4), 255–262.

Прилог 1

Порекло успаванки у збирци „Звездице сна: успаванке народа света” наведено је према Милутину Ђуричковићу који је сачинио њихов избор (в. Ђуричковић, прир., 2021).

Успаванка	Порекло
<i>Нежна песма</i>	азербејџанска
<i>Нина-нина</i>	албанска
<i>Мој сине</i>	алжирска
<i>Спавај чедо</i>	америчка
<i>Плес у колевци</i>	андорска
<i>Тихо, тише</i>	бангладешка
<i>Детенце</i>	баскијска
<i>Спавај, душо, спавај</i>	белгијска
<i>Буји-паји, птићи</i>	белоруска
<i>Мој син Иро</i>	бенинска
<i>Спавај, дете моје</i>	боливијска
<i>Нина, буба, остарио мајци</i>	босанска
<i>Успаванка</i>	бразилска
<i>Успаванка</i>	бугарска
<i>Тихо, тихо, душо</i>	Буркина Фасо
<i>Златни сан</i>	велшка
<i>Спавај, душо моја</i>	венецуеланска
<i>Спавај, мирно</i>	вијетнамска
<i>Успаванка</i>	габонска
<i>Успаванка</i>	ганска
<i>Моје дете</i>	гвинејска
<i>Хајд' бубо</i>	горанска
<i>Успаванка</i>	грузијска
<i>Санче, дођи</i>	грчка
<i>Песма за лаку ноћ</i>	данска
<i>Плачку</i>	енглеска
<i>Успавај се</i>	ескимска
<i>Жеље</i>	естонска
<i>Тихо, тихо...</i>	етиопска

Успаванка	Порекло
<i>Успаванка</i>	индијска
<i>Успаванка за сина</i>	индијанска
<i>Иди, спавај</i>	индонежанска
<i>Дечак, мој син</i>	иранска
<i>Ћути, мој голубе</i>	ирска
<i>Вечерња песма</i>	исландска
<i>Спавај, моја бебо</i>	италијанска
<i>Детету уз колевку</i>	јапанска
<i>Мој Јанкеле</i>	јеврејска
<i>Црвчак пева</i>	јерменска
<i>Ћути, дете моје, ћути</i>	јужноафричка
<i>У белу колевку</i>	казашка
<i>Спавај, драго моје</i>	камбоџанска
<i>Спавај, спавај, мало моје</i>	канадска
<i>Спавај, спавај, душо</i>	карипска
<i>Дођи ми</i>	каталонска
<i>Спавај, спавај</i>	кашупска
<i>Успаванка</i>	келтска
<i>Детенце</i>	кенијска
<i>Успаванка сину</i>	кинеска
<i>Света Марина, дјево</i>	кипарска
<i>Успаванка</i>	киргизска
<i>Иди, спавај, дете</i>	колумбијска
<i>Успаванка</i>	конгоанска
<i>Спавај чврсто, моје чедо</i>	корејска
<i>О, мало</i>	корзиканска
<i>Аруру, моја бебо</i>	кубанска
<i>Спавај, спавај, бебо</i>	курдска
<i>Спавај, моја бебо, затвори очи</i>	лаоска
<i>Шумска успаванка</i>	летонска
<i>Ево моје бебе</i>	мадагаскарска
<i>Спавај, бебице моја</i>	мађарска
<i>Дођи, санчићу</i>	македонска
<i>Дечја успаванка</i>	малајска
<i>Успаванка</i>	малдивска
<i>Спавај, немој плакати више</i>	малтешка

Успаванка	Порекло
<i>Ја имам свог тату</i>	мароканска
<i>Твоја мама</i>	мауританска
<i>Ишао сам поред реке</i>	маурицијуска
<i>Песма колевке</i>	мексичка
<i>Дођи, птичице</i>	меланезијска
<i>Буји, паји</i>	молдавска
<i>Успаванка</i>	монголска
<i>Спавај, спавај, детенце</i>	немачка
<i>Девојчице</i>	новозеландска
<i>Песма уз колевку</i>	норвешка
<i>Успаванка о направљеном пићу</i>	палауска
<i>Иди, спавај</i>	Папуа Нова Гвинеја
<i>Спавај, бебо</i>	полинезијска
<i>Спавај ми, спавај</i>	пољска
<i>Мали лептир</i>	порториканска
<i>Спавај, спавај, злато моје</i>	португалска
<i>Успаванка</i>	ромска
<i>Моја мала стено</i>	руандска
<i>Љуљу, љуљалице</i>	румунска
<i>Успаванка</i>	русинска
<i>Бају-бај, псићу, не лај!</i>	руска
<i>Спавај, спавај, душо</i>	самоанска
<i>Где могу да спавам?</i>	саудијска
<i>Спавај, лутко</i>	словачка
<i>Лаку ноћ</i>	словеначка
<i>О, добро дете</i>	сомалијска
<i>Санак иде уз улицу</i>	српска
<i>Спавај у миру</i>	суданска
<i>Спавај, дете моје</i>	тајванска
<i>Најслађа ствар</i>	танзанска
<i>Ветар горе обиграва</i>	татарска
<i>Не плачи, мало дете</i>	тогоанска
<i>Мали дечак Додо</i>	Тринидад и Тобаго
<i>Спавај, спавај, спава ти се</i>	туниска
<i>Џамал</i>	туркменистанска
<i>Непослушко</i>	турска

Успаванка	Порекло
<i>Успавај ми дете</i>	угандска
<i>Делић си моје душе</i>	узбечка
<i>Ходи сан око прозор</i>	украјинска
<i>Госпођа Сантана</i>	уругвајска
<i>Прошли дани</i>	филипинска
<i>Над колевком</i>	финска
<i>Мали бата</i>	француска
<i>Успаванка</i>	Хаити
<i>Прсти</i>	холандска
<i>Спавај, дечаче</i>	хондурашка
<i>Спавај, спавај</i>	хрватска
<i>Готово је, душо</i>	централноафричка
<i>Нина-нина</i>	црногорска
<i>Спавај, Јаничка, спавај</i>	чешка
<i>Каква лепа мала рука</i>	чилеанска
<i>Врана је седела на ливади</i>	шведска
<i>Мали дечак О.</i>	шкотска
<i>Звездица</i>	шпанска
<i>Успаванка</i>	шриланчанска

Mirjana M. Stakić

University of Kragujevac, Faculty of Education, Užice

CHILD AND DREAM IN NATIONAL LULLABIES

Summary

The purpose of sleep is to help children grow and develop, which is why many parents try to lull their children to sleep. The present paper investigates what types of feelings, desires, blessings and expectations from a child are contained in lullabies sung by different nations, as well as what perspectives on sleep and lulling a child to sleep there are. The corpus consists of 120 lullabies published in Milutin Đuričković's book "Zvezdice sna: uspavanke naroda sveta" (2021). The content analysis technique and descriptive method are used in analyzing the corpus. The obtained results show that the blessings and desires in the lullabies are concerned with the child's health, happiness and long life. They are related to dreams that come to life, which provides evidence for lullabies having a magic function. The expectations from a child show that the child was raised to fulfill the expectations of his/her family and the community. The analysis of the perspectives on sleep and lulling a child to sleep shows that emphasis is placed on the quality of sleep, the things that help the child go to sleep and the role of family, primarily that of mother, in creating optimum conditions for going to sleep and removing sleep distractions. The analyzed lullabies also contain a model of raising a child – encouraging the desired behavior (sleeping) by rewarding a child or punishing a child for misbehavior by frightening him/her as a means of reactive discipline. The analysis shows that the lullabies belonging to different nations have many elements in common. The fact that the lullabies used to have other functions besides the basic one suggests the need for further research.

Keywords: *lullaby, child, child welfare, pedagogical function of lullabies, sleep, dream.*